

УДК: 159.9+316.613.434+159.964.2

Інна Степанівна Мазоха,
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної та практичної психології,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
вул. Репіна, 12, м. Ізмаїл, Україна

АГРЕСИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядаються особливості конфліктної поведінки осіб, які вирізняються високою та низькою схильністю до агресивності. Розкрито поняття конфліктної поведінки та агресивності. Проаналізовано різні підходи до обґрунтування чинників виникнення та розвитку конфліктних форм поведінки та виокремлено їхні суб'єктивні детермінанти. Серед суб'єктивних чинників конфліктної поведінки виявлено агресивність, образливість, запальність, підозрілість, тип вищої нервової діяльності, характеристики темпераменту індивіда тощо. Емпірично доведено, що агресивність спричиняє конфліктну поведінку.

Ключові слова: конфліктна поведінка, агресивність, чинники, якісний аналіз, фактори особистості за Р. Кеттеллом.

Зростання напруженості в сучасному суспільстві зумовлює збільшення кількості різноманітних конфліктів і необхідність їх всебічного вивчення з метою нівелювання негативних наслідків та якнайповнішого використання закладених у них позитивних можливостей для розвитку особистості. Знання чинників, що впливають на виникнення міжособистісних конфліктів, дозволяє розробити комплекс методів, спрямованих на їх профілактику та формування навичок успішного вирішення. Така робота дозволяє не лише допомогти особистості одержати знання про ефективні способи розв'язання конфліктів, але й надає їй інформацію про основні психологічні особливості, які зумовлюють виникнення міжособистісних конфліктів, про можливість саморегуляції у складних життєвих ситуаціях, здійснює цілеспрямований вплив на особистість з метою гармонізації її психічного та соціального життя. З огляду на це, актуальним є дослідження впливу агресивності як властивості особистості на психологічні особливості конфліктної поведінки.

Конфліктні форми поведінки – це такий стиль поведінки людини (фізична, вербальна, непряма агресія, роздратування, негативізм, образа, підозрілість тощо), який може спричинювати виникнення міжособистісних конфліктів. Узагальнивши існуючі підходи до тлумачення поняття «агресивність», у роботі розглядаємо її як властивість особистості, що виражається в схильності й готовності до агресивних дій у процесі реалізації власних цілей. Аналіз вираження агресивного компонента в структурі поведінки, його взаємозв'язок із деструктивними тенденціями особистості, а також змістові особливості конфліктної поведінки становлять значний інтерес.

Аналіз психологічної літератури дає підстави для виявлення різних підходів до обґрунтування чинників виникнення і розвитку конфліктних форм поведінки, а саме: соціально-психологічних (об'єктивних) та індивідуально-психологічних (суб'єктивних) детермінант; внутрішніх і зовнішніх суперечностей; впливу психо-

логічних властивостей особистості, що акумулюються природними задатками індивіда, його соціальним досвідом й обумовлюються взаємодією суб'єктивних та об'єктивних чинників. Суперечності, які детермінують внутрішньоособистісні конфлікти, виступають однією з передумов виникнення конфліктних форм поведінки [6].

Обґрунтування об'єктивно-суб'єктивного характеру причин конфліктних форм поведінки є досить продуктивним в процесі визначення способів їхнього попередження, вироблення оптимальної стратегії поведінки людей у типових конфліктних ситуаціях. До числа об'єктивних причин можна віднести головним чином ті обставини соціальної взаємодії людей, що призвели до зіткнення їхніх інтересів, думок, установок тощо. Об'єктивні причини призводять до створення передконфліктної обставини – об'єктивного компонента передконфліктної ситуації. Суб'єктивні причини, як зазначає Н. І. Пов'якель, в основному пов'язані з тими індивідуально-психологічними особливостями особистості, які призводять до обрання саме конфліктного, а не будь-якого іншого способу вирішення об'єктивного протиріччя, що склалося. Людина не йде на компромісне вирішення проблеми, не поступається, не уникає конфлікту, не намагається разом із опонентом взаємовигідно вирішити протиріччя, а обирає стратегію протидії. Практично в будь-якій передконфліктній ситуації є можливість вибору конфліктного або одного з неконфліктних способів її вирішення. У контексті сказаного, причини, у силу яких людина обирає конфліктну поведінку, є головним чином суб'єктивними.

Теоретичний аналіз психологічної літератури з психології конфлікту дає можливість виділити форми конфліктної поведінки, які зумовлюються суб'єктивними та об'єктивними чинниками, а саме: конфліктна поведінка зумовлена суб'єктивними чинниками, які спроектовані на оточення, – непряма агресія у провокуванні і ескалації (розвитку) конфліктів,

негативізм, образа, почуття провини; конфліктна поведінка, яка зумовлюється деструктивними об'єктивними стимулами, – порушення трудової дисципліни, грубощі, зухвала поведінка, незгода і критика будь-яких пропозицій, ігнорування вимог, ухиляння від виконання завдань, фізична агресія, готовність при найменшому збудженні до прояву запальності, різкості, грубощів.

Агресивність як властивість особистості має ситуативну або характерологічну особливості, що впливають на її статус у групі та соціальні ролі. Зокрема, А. А. Налчаджян описує людей зі стійкою агресивністю у різних ситуаціях та людей зі стійкою агресивністю у повторюваних ситуаціях [8, с. 643], а отже, конфліктний тип особистості буває ситуативно- і перманентно-конфліктного підтипів. Для ситуативно-конфліктного типу людей конфліктність виступає не постійною ознакою особистості, а наслідком певного розвитку подій у конфліктній ситуації. До ситуативних передумов конфліктної особистості відносять: незадоволення потреб; почуття невизначеності, невпевненості; дезорієнтацію; втому; нестійкість настрою; підвищену збудливість; недостатню чи спотворену інформованість; стан навіювання [5, с. 66-67]. Схильність до конфліктності має місце у знехтуваних або невизнаних «своїми» серед колег людей, якщо їхні інтереси і запити не задовольняються, а намір домінувати у колективі зустрічає опір співробітників, несправедливе ставлення та незадоволення.

Проте, щоб говорити про підвищену конфліктність особистості, потрібна наявність не однієї якості, а певного комплексу властивостей, які у поєднанні і визначають підвищений рівень конфліктності. До характерологічних передумов виникнення конфліктності відносяться стійкі якості та риси характеру, що активізують зіткнення з оточуючим, викликають негативне ставлення до людини, почуття антипатії і протидії. Так, Є. П. Ільїн визначає, що для виникнення конфліктної поведінки потрібні певні провокуючі умови, в якості яких можуть виступати як зовнішні об'єкти (поведінка опонента, тиск із боку інших людей), так і певні риси суб'єкта: агресивність, образливість, запальність, підозрілість, нетерпимість до заперечень, непоступливість. Вони створюють схильність суб'єкта до виникнення стану конфлікту [3, с. 76]. В. І. Курбатов поняття «конфліктна поведінка» розглядає як агресивно-оборонний стиль поведінки [4, с. 163]. Г. В. Ложкін і Н. І. Пов'якель до особистісних чинників виникнення конфліктів відносять рівень конфліктності особистості, відзначаючи, що високий рівень свідчить про конфліктну особистість, яка схильна до конфліктних взаємовідносин. Таким чином, конфліктність особистості – це риса характеру і особистісна властивість, яка передбачає частоту ескалації й вступу особистості в конфлікт. Визначається конфліктність комплексною дією факторів: психологічних (агресивні реакції, темперамент, соціально-психологічні установки і цінності, ставлення до опо-

нента, компетентність в спілкуванні та ін.) і соціальних (умови життя та діяльності, середовище та соціальне оточення, загальний рівень культури тощо) [5; 6].

Прояв конфліктності, агресивності, запальності, гнівливості, образливості, нестриманості у конфліктній поведінці залежить від поєднання високої нервово-психічної активності, імпульсивності, високої емоційності та збудливості. Ригідність як властивість темпераменту виявляється в активному опорі змінам, близькому до впертості, «застряганні» на минулих образах, непоступливості в суперечках. Р. Берон і Д. Річардсон у монографії «Агресія» зазначають, що вдаватися до агресії більш схильні особистості з підвищеною реактивністю, ніж ті, які менш збуджуються [2]. На думку Л. М. Собчик, агресивність формується на основі типу вищої нервової діяльності, конституціональних особливостей і темпераменту індивіда, що додає індивідуальній своєрідності його стилю поведінки і переживання.

Всього в емпіричному дослідженні брало участь 50 осіб (студентів Ізмаїльського державного гуманітарного університету, віком від 18 до 22 років). Для вивчення загального показника агресивності була застосована авторська методика «Тест-опитувальник якісних показників агресивності» (розроблений у співавторстві з О. П. Санніковою та під її керівництвом) [1]. Під час якісного аналізу експериментальних даних, одержаних за допомогою методики, що діагностує якісні особливості агресивності, було виявлено групи осіб (за методом «асів») з високими та низькими значеннями загального показника агресивності (відповідно Агр+ і Агр-). Значення Агр+ відповідали четвертому квартилю розподілу, а значення Агр- – першому. Ці групи відповідно названі нами «схильні до агресивності» і «не схильні до агресивності». З метою діагностики властивостей особистості, гіпотетично пов'язаних із агресивністю, у дослідженні використано «16-факторний особистісний опитувальник» Р. Кеттелла. Вибір цієї методики зумовлений тим, що вона діагностує достатньо широкий спектр властивостей особистості, гіпотетично пов'язаних із конфліктною поведінкою, наприклад, підозрілість, дратівливість (L+), домінантність, конфліктність, активність (E+), лідерськими якостями (H+), високою напруженістю (Q4+). Деякі з цих факторів складають вторинний фактор Q_{II}, що містить у собі інформацію про тривожність, внутрішній неспокій тощо. Крім того, цікавим є не тільки співвідношення особистісних факторів із агресивністю, але й симптомокомплекс різних факторів у людей з високою і низькою агресивністю. Вважається, що результати, що будуть отримані за допомогою опитувальника Р. Кеттелла, дозволять уточнити та доповнити інформацію про портрети людей з різним рівнем агресивності. Варіант опитувальника, використаного у цій роботі, складається з двох основних еквівалентних форм (А і В) – по 187 питань. Остаточні результати представлено в стенах [7].

На рис. 1. презентовано зведені профілі, що відбивають специфіку поєднання різних властивостей особистості в групах осіб, які розрізняються значеннями загального показника агресивності. На осі ОХ позначено показники – фактори особистості (16 PF, Р. Кеттелл), на осі ОУ – їхні значення, виражені в стенах (від 1 до 10). Середня лінія проходить через точку 5,5 стени. Порівняльний аналіз конфігурації та розташування профілів відносно середньої лінії ряду

показує, що кожна група досліджених характеризується своєрідним якісно-кількісним поєднанням показників, що вивчаються.

Усі значення, що розташовані в просторі вище середньої лінії ряду, належать до додатного полюсу, а значення, розташовані нижче середньої лінії ряду – до від'ємного полюсу. Слід відзначити, що яскравих представників груп осіб, схильних і не схильних до агресивності, у нашій вибірці не виявлено.

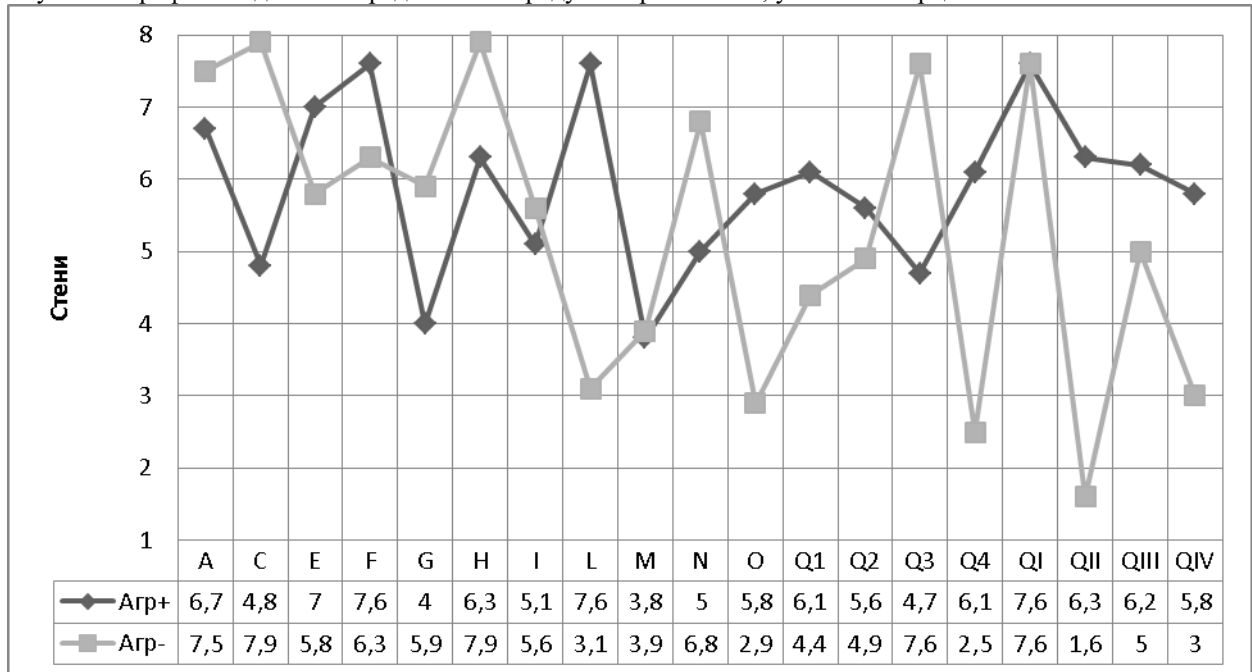

Рис. 1. Профіль показників особистісних факторів за методикою Р. Кеттелла в групах осіб із мінімальним (Agr+) та максимальним (Agr-) вираженням загального показника схильності до агресивності

Примітка: 1) Agr+ (n=15) – група осіб із максимальним вираженням загального показника схильності до агресивності; Agr- (n=11) – група осіб із мінімальним вираженням загального показника схильності до агресивності; 2) аббревіатура: А (афектотимія – сизотимія), С (сила – слабкість «Я»), Е (домінантність – покірність), F (безпечність – заклопотаність), G (сила – слабкість «Над-Я»), Н (сміливість – боязкість), I (м'якість – твердість), L (підозрілість – довірливість), М (мрійливість – практичність), N (проникливість – наївність), О (схильність до відчуття провини – самовпевненість), Q1 (радикалізм – консерватизм), Q2 (самодостатність – залежність від групи), Q3 (високий – низький самоконтроль), Q4 (напруженість – розслабленість), QI (екстраверсія – інтроверсія), QII (тривожність – емоційна стабільність), QIII (кортикальна жвавість – сенситивність), QIV (незалежність – покірність).

Порівняльний аналіз конфігурації та розташування профілів відносно середньої лінії ряду показує, що кожна група обстежених характеризується своєрідними якісно-кількісними поєднаннями показників, що вивчаються.

Під час аналізу даних профілів перш за все цікавлять значущі відмінності між значеннями однойменних показників різних профілів, одержаних за t-критерієм Стьюдента. Відмінності між профілями встановлено за первинними факторами: С (сила «Я» – слабкість «Я») ($p \leq 0,05$), Е (домінантність – конформність) ($p \leq 0,01$), G (сила «Над-Я» – G(-) слабкість «Над – Я») ($p \leq 0,01$), L (підозрілість – довірливість) ($p \leq 0,001$), О (схильність до відчуття провини – самовпевненість, упевнена адекватність) ($p \leq 0,05$), Q1 (радикалізм – консерватизм) ($p \leq 0,01$), Q3 (контроль бажань – імпульсивність), Q4 (фрустрованість – неф-

рустрованість) ($p \leq 0,001$); та вторинними: Q1 (екстраверсія – інтроверсія) ($p \leq 0,01$), QII (тривожність – емоційна стабільність), QIII (кортикальна жвавість – сенситивність), QIV (незалежність – покірність) ($p \leq 0,001$). При цьому в профілі групи високоагресивних осіб значення факторів Е, F, L, О, Q1, Q4, QII, QIV розташовані в просторі додатного полюсу і значно перевищують значення однойменних показників у порівнюваній групі. Значення фактора G демонструє протилежну тенденцію – розташування в зоні від'ємного полюсу зазначеного континууму. Кожна з порівнюваних груп характеризується своєрідним комплексом факторів, що показують найбільше відхилення від середніх значень у сторони обох полюсів, кожен із яких має своє смислове навантаження, що дозволяє виявити специфіку психологічного портрету осіб, які розрізняються рівнем агресивності. Дані про

домінуючі показники в кожній групі представлено в таблиці 1.

Аналіз факторів, наведених у таблиці, дозволяє описати психологічні особливості «високоагресивних» і «низькоагресивних» осіб.

Особистостей з високою схильністю до агресивності (Агр+) відрізняє енергійність, активність, безпечність, віра в успіх (що вкотре підтверджує екстернальність локусу контролю) (F+). Це також може пояснюватися і вибіркою, оскільки студентство характеризується безпечністю і оптимізмом. При цьому у

відносинах із людьми вони проявляють себе як наполегливі, дратівливі, такі, що не терплять конкуренції, непередатливі до впливу інших людей, ставляться до них із упередженням, насторожено (L+). Їм властива екстраверсія (QI+), причому фактори (A+, Q2+) говорять про привабливість спілкування, а фактори (E+, F+, H+) вказують на здатність реалізувати цю потребу. Вони живуть за власними законами й міркуваннями, агресивно відстоюють свої права на самостійність, незалежні, діють сміливо, енергійно, активно (E+), що може проявитися у конфліктній поведінці.

Таблиця 1.

**Індивідуально-психологічні особливості особистості
представників груп із високим і низьким рівнем агресивності**

Ранг	Група осіб із високим рівнем агресивності (Агр+)	Група осіб із низьким рівнем агресивності (Агр-)
1	F+ безпечність, L+ підозрілість	Q II- емоційна стабільність
2		C+ сила «Я», H+ сміливість
3	QI+ екстраверсія	
4	E+ домінантність	Q3+ високий самоконтроль
5	A+ афектотимія	Q4- розслабленість

Особистості, які не схильні до агресивності (Агр-), характеризуються як спокійні, пристосовані, з низьким рівнем тривожності (QII). Причому вторинний фактор QII- є сукупним показником високого рівня емоційної стабільності (C+), чуйності, товарищескості (H+), довірливості, терпимості (L-), життєрадісності, спокою (O-), організованості, високого самоконтролю (Q3+) і розслаблення, заспокоєності (Q4-). Високі значення фактора (C+) дозволяють характеризувати таку особистість як спокійну, вільну від невротичних симптомів, реалістичну у ставленні до життя. В емоційній сфері відзначаються: емоційна зрілість, урівноваженість, емоційна стійкість, несхильність до випадкових коливань настрою. Психологічний портрет особистості, яка не піддатлива до агресивності, характеризується нефрустрованістю (Q4-), яка виявляється у відсутності сильних спонукань і бажань, спокійному ставленні до успіхів і невдач, задоволеності існуючим положенням справ.

Емпіричні дослідження щодо психологічного портрету осіб із різним рівнем агресивності, які були отримані за допомогою методики «Діагностика показників і форм агресії» А. Басса – А. Даркі [3], показали, що особи з високими показниками індексу агресивності та ворожості відрізняються від осіб із низьким рівнем цих показників за наступними первинними факторами: E (домінантність – покірність), F (безпечність – заклопотаність), H (сміливість – боязкість), L (підозрілість – довірливість), Q4 (напруженість – розслабленість). Тобто люди, схильні до агресивних фізичних, вербальних та непрямих проявів, для яких

властиве відчуття підозрілості та образи, прагнуть до самостійності, незалежності, ігнорують соціальні умовності й авторитети, діють енергійно, агресивно відстоюють свої права на самостійність (E). Вони легко сприймають життя (F), їх характеризує несприйнятливості до погрози, сміливість, потяг до ризику (H), настороженість у відносинах із іншими людьми, дратівливість, високий рівень тривожності (L). Високі оцінки цієї групи людей за фактором Q4 свідчить про напруженість, занепокоєння, збудженість.

Отже, встановлено, що характерні відмінності в профілях полягають у рівнях прояву тієї чи іншої риси особистості, які досягаються кожною з виділених груп. Представникам із високим рівнем показника індексу агресивності та ворожості властива домінантність (E+), сміливість (H+), підозрілість (L+), твердість (I-), фрустрованість (Q4+). Таким чином, встановлено, що агресивність і агресивні реакції пов'язані з такими особистісними особливостями, як домінантність, непоступливість, напористість, що може привести до конфліктної поведінки.

Таким чином, результати теоретико-емпіричного дослідження показують, що серед чинників конфліктної поведінки можна виділити агресивність.

Проведено дослідження дозволило дійти наступних висновків.

1. Теоретично встановлено, що конфліктна поведінка формується під впливом багатьох чинників, тобто залежить від багатьох інших якостей особистості. Виявлено суб'єктивні та об'єктивні чинники

конфліктності, серед суб'єктивних виокремлюється агресивність. Дослідження агресивності як компоненту конфліктної поведінки показали, що рівень агресивності впливає на особливості реагування у конфліктній ситуації.

2. За ступенем вираження агресивності виділено дві групи досліджуваних: із максимально високими і мінімально низькими значеннями загального показника агресивності. Аналіз профілів факторної структури особистості в означених групах (тобто тих, які розрізняються рівнем агресивності) дозволив виокремити й описати психологічні портрети типового представника кожної з виділених груп. Так, особи з висо-

ким рівнем агресивності виявляють себе як конфліктні, наполегливі, дратівливі, такі, що не терплять конкуренції, невіддатливі впливу інших людей, ставляться до них із упередженням, насторожено. Вони агресивно відстоюють свої права на самостійність, незалежні, діють сміливо, енергійно, активно, що може виявитися в конфліктній поведінці. Для осіб із низьким рівнем агресивності властива терпимість, спокій, високий рівень самоконтролю, урівноваженість – тобто ці особи не схильні до конфліктної поведінки.

Таким чином, емпірично доведено, що агресивність спричинює конфліктну поведінку.

ЛІТЕРАТУРА

1. А.с. Тест-опросник качественных показателей агрессивности / Ольга Павлівна Саннікова, Інна Степанівна Мазоха. Заявка № 19386 від 14.11.2006; реєстрац. № 19171 від 10.01.2007. – 26 с.
2. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия / Р.Бэрон, Д.Ричардсон / Пер. с англ. – СПб. : Питер, 1998. – 330 с.
3. Ильин Е. П. Психология общения и межличностных отношений / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 576 с.
4. Курбатов В. И. Конфликтология / В. И. Курбатов. – Ростов-на-Дону, 2007. – 455 с.

REFERENCES

1. Sannikova, O. P., & Mazokha, I. S. (2007). A.s. *Test-oprosnik kachestvennykh pokazateley agressivnosti [Inventory of quality indicators of aggression]*. Application No. 19386 dated 14.11.2006; Registration No. 19171 dated 10.01.2007 [in Russian].
2. Beron, R., Richardson, D. (1998). *Agressiya [Aggression]*. St. Petersburg: Piter [in Russian].
3. Ilin, Ye. P. (2009). *Psikhologiya obscheniya i mezlichnostnykh otnošeniy [Psychology of communication and interpersonal relations]*. St. Petersburg: Piter [in Russian].
4. Kurbatov, V. I. (2007). *Konfliktologiya [Conflict resolution studies]*. Rostov-on-Don [in Russian].
5. Lozhkin, G. V. (2002) *Prakticheskaya psikhologi-*

ya konflikta : учеб.пособие / Г. В. Ложкин, Н. И. Пovyакель. – К. : МАУП, 2002. – 256 с.

6. Ложкін Г. В., Пovyакель Н. І. Психологія конфлікту : теорія і сучасна практика / Г. В. Ложкин, Н. И. Пovyакель. – К. : МАУП, 2007. – 435 с.

7. Мельников В. М. Введение в экспериментальную психологию личности / В. М. Мельников, Л. Т. Ямпольский. – М. : Просвещение, 1985. – 319 с.

8. Налчаджян А. А. Агрессивность человека / А. А. Налчаджян. – СПб. : Питер, 2007. – 736 с.

ya konflikta [Practical psychology of conflict]. Kyiv: MAUP [in Russian].

6. Lozhkin, H. V., Poviakel, N. I. (2007). *Psikhologhiia konfliktu: teoriia i suchasna praktyka [Psychology of conflicts: theory and current practice]*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].

7. Melnikov, V. M., Yampolskiy, L. T. (1985). *Vvedenie v eksperimentalnuyu psikhologiyu lichnosti [Introduction to experimental personality psychology]*. Moscow: Prosvescheniye [in Russian].

8. Nalchadzhyan, A. A. (2007). *Agressivnost che-loveka [Aggressiveness of an individual]*. St. Petersburg: Piter [in Russian].

Инна Степановна Мазоха,

кандидат психологических наук, доцент,
заведующая кафедрой общей и практической психологии,
Измаильский государственный гуманитарный университет,
ул. Репина, 12, г. Измаил, Украина

АГРЕССИВНОСТЬ КАК ФАКТОР КОНФЛИКТНОГО ПОВЕДЕНИЯ ЛИЧНОСТИ

В статье рассматриваются особенности конфликтного поведения лиц, отличающихся высокой и низкой склонностью к агрессивности. Раскрыты понятия конфликтности и агрессивности. Проанализированы подходы к обоснованию факторов возникновения и развития конфликтных форм поведения и выделены их субъективные детерминанты. Теоретически установлено, что конфликтное поведение формируется под влиянием многих факторов, то есть зависит от многих качеств личности. Выявлены объективные и субъективные факторы конфликтности, среди последних выделяют агрессивность, обидчивость, доминантность, подозрительность, характеристики темперамента и т. п. В представленном эмпирическом исследовании приняли участие 50 студентов

Измайльського державного гуманітарного університету в віці від 18 до 22 років. Для вивчення загального показателя агресивності була застосована авторська методика «Тест-опросник якісних показателів агресивності» (розроблений в співпраці з О. П. Санніковою і під її керівництвом). За ступенем вираження агресивності виділені дві групи испытуємих: з максимально високими і мінімально низкими значеннями загального показателя агресивності. Аналіз профілей факторної структури особистості в зазначених групах дозволило виділити і описати психологічні портрети типового представника кожної з виділених груп. Так, особи з високим рівнем агресивності проявляють себе як конфліктні, наполегливі, подразливі, не терплячі конкуренції, не піддаються впливу інших людей, стосуючись до них з передубеженням, насторожено. Вони агресивно отстаивають свої права на самостійність; незалежні; діють сміливо, енергійно, активно, що може проявитися в конфліктній поведінці. Особам з низьким рівнем агресивності притаманні терпимість, спокій, високий рівень самоконтролю, збалансованість – вони не схильні до конфліктної поведінки. Таким чином, емпірично доведено, що агресивність провокує конфліктну поведінку.

Ключеві слова: конфліктна поведінка, агресивність, фактори, якісний аналіз, фактори особистості за Р. Кеттеллом.

Inna Mazokha,

*PhD (Candidate of Psychological Sciences), associate professor,
Head of the Department of General and Practical Psychology,
Izmail State University of Humanities,
12, Riepina Str., Izmail, Ukraine*

AGGRESSION AS A FACTOR OF PERSONALITY'S CONFLICT BEHAVIOUR

The paper outlines peculiarities of conflict behaviour in individuals characterised by high and low levels of proneness to aggression. The concepts “proneness to conflict” and “aggression” have been revealed. The approaches to substantiating the factors affecting conflict behaviour forms and their development have been analysed; their subjective determinants have been distinguished. It has been proven theoretically that conflict behaviour is formed under the impact of a great number of factors, i.e. it depends on personal qualities. There have been distinguished objective and subjective factors of proneness to conflict; the latter include aggression, susceptibility, dominance, suspicion, some features of temperament, etc. The empirical study presented in the paper involved 50 students from Izmail State University of Humanities aged from 18 to 22 years. In order to study the integral index of aggression, “The Inventory of Quality Indicators of Aggression” developed with O. Sannikova as a co-author and supervisor has been used. According to the level of aggression expression, two groups of the surveyed were distinguished: with highest and lowest values of the integral index of aggression. The analysis of personality's factor structure in the distinguished groups has made it possible to specify and describe psychological profile of a typical representative of each group. For example, individuals with high level of aggression are prone to conflict, insistent, choleric; they cannot stand competition, do not come under influence of other people, and treat them with prejudice. They assert their rights for independence; do not depend on anybody; act in a brave, energetic and active manner, which may be demonstrated by proneness to conflict. Individuals with low level of aggression are characterised by tolerance, patience, high self-control, stability – they show no proneness to conflict. Therefore, it has been empirically proven that conflict behaviour is caused by aggression.

Keywords: conflict behaviour, aggression, factors, qualitative analysis, personality factors by R. Cattell.

Подано до редакції 01.09.2016